

مروری بر

ترجمه کتاب «قرآن، ندایی برای جهانیان»^۱

مرتضی کریمی نیا^۲

(از ص ۱۲۰ - ۱۲۸)

تاریخ دریافت: ۱۳۸۶/۱۰/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۷/۱/۱۹

چکیده

قرآن، ندایی برای جهانیان؛ ترجمه از عربی به فارسی و انگلیسی به همراه مفردات، واژه نامه و واژه‌های کلیدی.

مترجم: معصومه یزدان پناه، ویراستار فارسی: بهاء‌الدین خرمشاهی، ویراستار انگلیسی: سیدعلی شهباز، چاپ اول، تهران، نشر شهید سعید محبی، ۱۳۸۴-۱۳۸۶، ۴ جلد. به طور کلی اثر حاضر حاوی ۴ بخش است:

متن قرآن در بالای هر صفحه با رسم الخط عثمان طه

ترجمه فارسی همان بخش

ترجمه انگلیسی همان بخش

واژه نامه تطبیقی به سه زبان عربی، انگلیسی و فارسی

در نوشته حاضر به ترتیب هر یک از این چهار بخش را بررسی خواهیم کرد.

۱- آنچه در این بررسی آمده، تنها ناظر به دو جلد چاپ شده (۱ و ۲) از آغاز تا انتهای سوره نحل از این ترجمه است که در سال های ۸۴ و ۸۵ منتشر شده است.

۲- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

بخش اول:

درباره بخش نخست مطلبی نمی‌توان گفت. این قسمت از روی رسم الخط عثمان طه برداشت و به تناسب حجم صفحات کتاب در برخی جاها خیلی ریز و در برخی مواضع درشت چاپ شده است. البته نواقصی نیز به چشم می‌خورد که لازم است در چاپ‌های بعدی نسبت به اصلاح آن اقدام شود (مثلاً در املائی کلمه یُخَفِّف در سوره نساء آیه ۲۸) (حرکات اضافه در زیر کلمه فَعِنًا در آیه ۱۹۱ سوره آل عمران) (نقطه اضافه در کلمه تُجِبُونَ در آیه ۹۲ آل عمران) (حذف علامت وقف رایج وقف «قلی» در آیه ۲۲۱ سوره بقره بعد از کلمه اعَجَبْتُمْ) (حذف علامت وقف جایز «ج» در آیه ۱۹۰ بقره بعد از کلمه لاتعتدوا و حذف همان علامت در آیه ۶۴ سوره آل عمران بعد از کلمه الله) (حذف علامت الف در قولوا در آیه ۸۳ سوره بقره).

این امر در مورد متن آیات قرآن در جایگاه رسم الخط رسمی مصحف اهمیت بسیار دارد و به این منظور تلاش برای رفع هرگونه نقص احتمالی لازم است. عدم هماهنگی در اندازه به تناسب صفحات مختلف، متن قرآن را به صورتی نازیبا درآورده است. در برخی موارد حتی کلمات در یک سطر به دنبال هم قرار نگرفته‌اند (مثلاً در آیه ۶ سوره انفال). گفتنی است که علامت پایان آیه نیز در جلد نخست کتاب به کلی متفاوت از علامت به کار رفته در جلد دوم است.

بخش دوم و سوم:

درباره بخش ترجمه (فارسی و انگلیسی) به صورت کلی اظهار نظر می‌شود. ترجمه فارسی و انگلیسی متن از آن مترجم نیست. لیکن ایشان در شکل دهی و انتخاب نهایی آن دخالت داشته‌اند. یادآور می‌گردد که در ترجمه واژه‌ها، ساختار و مفهوم آیه به دو زبان انگلیسی و فارسی اختلاف بزرگی پدید آمده است در اینجا به نمونه‌هایی از آنها اشاره می‌شود:

- «فذلکم الله ربکم الحق...» (یونس، ۳۲)

این چنین است خداوند که پروردگار راستین شماست.

That, then, is God your true Lord.

در ترجمه انگلیسی که صحیح تر است، مترجم فاء را ترجمه کرده و ذلکم را به «این» برگردانده نه اینچنین.

- «... وان كان مكرهم لتزول منه الجبال» (ابراهيم، ۴۶)

و چندان است، مکرشان، که از آن کوه ها از جای کنده شود.

And their Schemes are not Such as to move the mountains

در ترجمه فارسی «ان» را مخففه و برای تاکید مضمون مثبت جمله گرفته و در ترجمه انگلیسی «ان» را نافی. ترجمه فارسی می گوید مکرشان این قدر قوی است که کوه ها را از جای می کند؛ اما ترجمه انگلیسی می گوید مکرشان چندان قوی نیست که بتواند کوه ها را حرکت دهد!!!

- «... بعضهم اولياء بعض...» (المائدة، ۵۱)

بعضی از آنان دوستان بعضی دیگرند.

They are friend of each other

ترجمه انگلیسی درست است چون «بعضهم بعض» را به درستی به «یکدیگر» ترجمه کرده است. اما ترجمه فارسی نادرست و تحت اللفظی است. پیشنهاد می شود بدین شکل ترجمه گردد:

آنان دوست یکدیگرند (چنانکه در ترجمه انگلیسی چنین آمده است).

اشکال و تعارض فوق عیناً در ترجمه آیه ۷۱ سوره توبه نیز تکرار شده است.

- «... لا تقتلوا انفسکم...» (النساء، ۲۹)

خودتان را نکشید.

Do not kill one another

در فارسی آمده است: «خودتان را نکشید» و در انگلیسی می گوید «یکدیگر را نکشید»

- «... لا تخرجون انفسکم من ديارکم...» (البقرة، ۸۴)

قوم خویش را از خانه‌های خویش بیرون نکنید.

nor derive one another our of your homes

در متن انگلیسی آمده است که یکدیگر را از خانه هایتان بیرون نکنید.

- نمونه دیگر آیه ۱۸۸ سوره آل عمران «لا تحسبن الذین یفرحون بما اتوا و یحبون أن یحمدوا بما لم یفعلوا فلا تحسبنهم بمغایزه من العذاب...» است که در ترجمه انگلیسی «فلا تحسبن» دوم را تکرار کرده‌اند ولی ترجمه فارسی بسیار روان و بدون تکرار است: هرگز کسانی را که به برخورداری خود می‌نازند و خوش دارند برای آنچه نکرده‌اند ستوده شوند، رسته از عذاب مپندار.

- «فمن تولی بعد ذلک فأولئک هم الفاسقون» (آل عمران، ۸۲)

پس کسی که بعد از این برگردد، اینان خود نافرمانند.

Those who turn away later on are the transgressors

مشخص است که ترجمه فارسی، تحت تاثیر الگوی زبان عربی نوشته شده است. در این ترجمه «من» به کسی (مفرد) ترجمه شده، حال آن که در برگردان انگلیسی به Those (جمع) ترجمه شده که همین صحیح است. مترجم خود در چند آیه بعد (آل عمران، ۹۴) ترجمه درستی از این الگو به فارسی آورده است.

البته برخی اشتباهات در متن ترجمه فارسی و انگلیسی حاضر اجتناب ناپذیر است و انتظار می‌رود در ویرایش مرتفع گردد. مثلاً: ۱- در ترجمه «قد افترینا علی الله کذباً ان عدنا فی ملتکم...» (الاعراف، ۸۹).

- من که یک ضمیر موصولی است از نقطه نظر شکلی مفرد است لیکن به اعتبار مرجع آن می‌تواند مفرد یا جمع ترجمه شود.

نوشته‌اند: در حقیقت بر خداوند دروغی را افترا بسته ایم، (اگر) به کیش شما برگردیم، معلوم

نیست به چه دلیل کلمه (اگر) زاید و اضافه بر متن قرآن پنداشته شده و درون قلاب قرار گرفته است.

۲- در ترجمه انگلیسی «و یعبدون من دون الله...» (النحل، ۷۳) نوشته شده است:

They worship others then God

(یعنی آنها دیگران را می پرستند، سپس خداوند را)

۳- در ترجمه انگلیسی «ساجدین» (یوسف، ۴) از حرف P بزرگ استفاده شده است.

I saw them Postrating to me

۴- در ترجمه «...محصنات غیر مسافحات و لا متخذات اخدان...» (النساء، ۲۵) آمده است: پاکدامن باشند نه زناکار و دوستان پنهانی نگیرید.

- در ترجمه «... فمن ما ملکت ایمانکم من فتياتکم المؤمنات...» (النساء، ۲۵) نوشته اند: «پس با ملک یمین های کنیزکان مؤمن ازدواج کند». گویی کنیزکان مؤمن، ملک یمین هایی دارند که باید با آنها ازدواج کرد. احتمالاً این اشتباه از خلط میان من بیانی و من تبعیضی به وجود آمده است.

به نظر می رسد اقتباس مترجم از ترجمه های متعدد فارسی و انگلیسی سبب به وجود آمدن اشکالات دیگری نیز شده است. مثلاً این دو ترجمه گاه با هم متضاد و ناسازگارند، نشر اقتباسی مترجم از برگردان های مختلف قرآن به انگلیسی در جایگاه های گوناگون سبک های مختلف دارد.

نمونه های این اختلاف در ترجمه فارسی نیز مشهود است. یک مثال آن، ترجمه عبارات زیر است که همگی در سیاق تحدی به کار رفته اند:

«... و ادعوا شهداءکم من دون الله...» (البقرة، ۲۳) و از یاران خود در برابر خداوند یاری

بخواهید. «... وادعوا من استطعتم من دون الله...» (یونس، ۳۸) هر کس را می‌توانید از غیر خداوند فرا خوانید (با کمی تفاوت در هود، ۱۳) مترجم محترم در ترجمه عبارت «من دون الله» می‌بایست ارتکازاً در هر سه موضع یک تعبیر درست را در برگردان آن برمی‌گزید.

– گاه نثر عامیانه و معمولی انگلیسی آمریکایی معاصر (برگرفته از ترجمه ایروینگ) دارد، گاه نثر ادبی آرتور آربری و گاه نثر آرکائیک و خشک یوسف علی را.
بخش چهارم:

– و اما بخش پایانی در خصوص واژه نامه تفصیلی سه زبانه از کلمات قرآنی است. این قسمت شاید مهم‌ترین و ابتکاری‌ترین بخش اثر حاضر است که البته اندکی توجه و دقت بیشتر از اشتباهات و خطاهای آن می‌کاست. بسیاری از کلمات قرآنی همراه با حروفی چون واو، کاف، لام، باء و... آمده، اما در ترجمه فارسی و انگلیسی آنها، این حروف نیامده است. نمونه‌های زیر از این قبیل است:

لحلیم (هود، ۷۵)	بردبار	و عظیم (النساء، ۶۳)	پندشان ده
وسعة (النساء، ۱۰۰)	فراخی	کرمداد (ابراهیم، ۱۸)	خاکستر
بضر (الانعام، ۱۷)	زیانی	ولتأت (النساء، ۱۰۲)	باید بیایند
لظلم (ابراهیم، ۳۴)	ستمکار	بغافل (هود، ۱۲۳)	غافل
بقریب (هود، ۸۱)	نزدیک	برشید (هود، ۹۷)	رشد یافته
بحفیظ (هود، ۸۶)	نگهبان	برادی (النحل، ۷۱)	بازگرداننده
مقبول حسن (آل عمران، ۳۷)	قبولی نیکو	کهیئة (آل عمران، ۴۹)	شکل صورت

مترجم در بسیاری از موارد یاد شده، باء زاید در ساختار منفی «ما...ب» را مورد دقت قرار نداده و آن را جزو کلماتی چون «راذی»، «حفیظ» و مانند آن تصور کرده است. همچنین است آوردن واو بر سر کلماتی چون «سعة»، «عظیم»... گفتنی است که در آموزش واژگان قرآن،

حق این است که چنین حرفی جزو کلمه و در کنار آن نیاید. چنان که مترجم خود در مواردی دیگر همین گونه عمل کرده است.

– گاه «ال» در کلماتی که ذکرش واجب است نیامده است مانند:

مسجد الحرام (البقرة، ۱۴۳) که باید المسجد الحرام باشد
سمیع العلیم (المائدة، ۷۶) که باید السميع العليم باشد

– گاه کلمه ای بدون توجه به نقشی که در فضای جمله قرآنی داشته، ترجمه و معادل سازی شده است. مثلاً در مقابل فاتوا (هود، ۱۳) نوشته شده است: پس بیاورید. فاتوا هیچ گاه چنین معنایی نمی دهد. آن «فأتوا ب» است که معنای آوردن می دهد. نمونه های دیگر چنین است:

لا یضار (البقرة، ۲۸۲)	نباید زبان ببینید	که باید به صیغه غایب ترجمه می شد.
ولتأت (النساء، ۱۰۲)	باید بیانند	که باید صیغه مفرد می شد.
توفا (النساء، ۹۷)	جان را می گیرند	که باید مفرد ترجمه شود.
لم تومن (المائدة، ۴۱)	هرگز ایمان نیاورده بودند	باید مفرد ترجمه شود.
آمنوا (المائدة، ۱)	ایمان آورده اید	باید غایب ترجمه شود.
یستهزأ (النساء، ۱۴۰)	ریشخند می گیرند	باید معلوم ترجمه شود.
وجهت (الانعام، ۷۹)	روی خود را	که ترجمه «وجهی» است.

– اغلاط تاییی در کلمات و اعراب آیات قرآنی در این بخش بسیار زیاد است. یکی از شایع ترین اغلاط اعرابی در کلمات قرآن، حرکت ضمه قبل از واو جمع است. کلماتی چون آمنوا، مومنون، یظنون، و مانند آن در هر صفحه از قرآن تکرار می شوند. در نیمی از این موارد، حرکت ضمه

به درستی بر روی حرف ماقبل واو قرار داده شده و در بقیه موارد به اشتباه بر روی خود واو. – اشتباهات تایپی تنها به حرکت ضمه منحصر نمی‌شود. کلمات نادرستی چون یذبحون (البقرة، ۴۹)؛ نذیرا (البقرة، ۱۱۹)؛ الموت (البقرة، ۱۸۳)؛ یوم القیامة (البقرة، ۲۱۲)؛ تاویلی (آل عمران، ۷۰)؛ مظهرک (آل عمران، ۵۵)؛ تفلحون (آل عمران، ۲۰۰)؛ فاستشهدو، عملو، بلغو، میثاق غلیظاً، حکمتکم، مُشَدَّة، لِلْكَذِبِ، حَسَبُوا، الصَّيِّدِ، مُتَعَمِّدًا، تعالوا و... همگی به متن قرآن نسبت داده شده‌اند.

در فهرست ذیل به برخی از اغلاط البته تایپی اشاره می‌کنیم باشد که در سایر چاپ‌ها اصلاح گردد:

که صیغه امر اِسمعوا درست است.	(البقرة، ۱۰۴)
که صیغه ماضی اَضَطَّر درست است.	(البقرة، ۱۷۴)
که صیغه امر اَذْكَر درست است.	(آل عمران، ۴۱)
اصطفاک	(آل عمران، ۴۲)
اِرْکَعِ	(آل عمران، ۴۳)
اِتَّبِعْنَا	(آل عمران، ۵۳)
اِتَّقِ	(آل عمران، ۷۶)
اِشْهَدُوا	(آل عمران، ۸۱)
اِزْدَادُوا	(النساء، ۱۲۷)
اِدْخُلُوا	(المائدة، ۲۱)
اَتْلُ	(المائدة، ۲۷)
اَسْتَحْفِظُوا	(المائدة، ۴۴)
اَقْسِمُوا	(المائدة، ۵۳)
اِحْفَظُوا	(المائدة، ۸۹)
اِسْتَحِقْ	(المائدة، ۱۰۷)

أَسْمَعُوا (المائدة، ۱۰۸) اِسْمَعُوا

أَسْتَمِعُ (الانعام، ۱۲۸) اِسْتَمِعُ

– در پایان به ذکر سه نمونه ساده از کلماتی اشاره می‌کنیم که در واژه نامه عربی - فارسی - انگلیسی به سه شکل متفاوت در برابر و معادل هم قرار گرفته‌اند:

الكذب دروغی lies (یونس، ۶۹)

یکی مفرد معرفه است، یکی مفرد نکره، و سومی جمع

سَبَلْنَا راهمان our ways (یونس، ۶۹)

بيوتاً خانه‌ای home (نحل، ۶۸)

اولی جمع و نکره، دومی مفرد و نکره و سومی اسم جنس (مفرد)

بعض بعضی one another's (بقره، ۱۴۵)

معادل انگلیسی به معنای «یکدیگر» است و در ترجمه فارسی «بعضی» آمده است.